Modern Türklük Araştırmaları Dergisi
Cilt 2, Sayı 1 (Mart 2005)
Mak. #5, ss. 52-67
Telif Hakkı©Ankara Üniversitesi
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Özbek Türkçesinde Olumsuz Yapıda Kullanılan Fiiller

Aynur Öz Özcan

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

ÖZET

Birleşim değeri sentaktik ve semantik anlamda diğer sözcüklerle bağlanma özelliği ve potansiyeli olarak tanımlanabilir. Bu konu dil bilimin güncel konularından biri olmuştur. Birleşim değeri, önceleri fiiller açısından incelendiği için çalışmalar genellikle bu sözcük türü üzerine yoğunlaşmıştır. Özbek Türkçesinde fillerde olumluluk ve olumsuzluk, önemli bir kategori olarak ele alınmıştır. Genellikle her fiilin olumlu ve olumsuz kullanıldığı bilinmektedir. Özbek Türkçesinde bu kurala uymayan, istisna oluşturan fiiller de bulunmaktadır. Bu çalışmada genellikle olumsuz yapıda kullanılan *ärimåq* "boşalmak, gitmek, bitmek", *xuşlämåq* "hoşuna gitmek", *indämåq* "sesini çıkarmak, bir şey demek", *sädå çıqmåq* "ses çıkmak", *mensimåq* "önemsemek, dikkat etmek", *pisänd qılmåq* "önemsemek, dikkat etmek", *oñmåq* "iyi olmak, gelişmek", *yålçimåq* "yeterli derecede bir şey sağlanmak, kanmak" ve *yolätmåq* "yaklaştırmak" fiilleri, birleşim değerleri açısından değerlendirilmiştir. Olumsuz yapıda kullanılan bu fiiller, bir veya iki birleşim değerine sahiptir. Bunun yanında üç birleşim değerine sahip olan olumsuz şekilde kullanılan fiil de vardır. Olumsuz yapıda kullanılan bu fiillerin bir kısmı, anlamlarını tamamlayabilmek için bir katılana, bir kısmı iki katılana, diğer bir kısmı üç katılana ihtiyaç duyar. Olumsuz yapıda kullanılan fiiller içinde eş anlamlı olanlar da vardır. Eş anlamlı fiillerden *indämåq*, *sädå çıqmåq* ve *mensimåq*, *pisänd qılmåq* aynı birleşim değerine sahiptir. Sadece olumsuz yapıda kullanılan *indämåq* ve *sädå çıqmåq* fiillerini olumlu şekilde kullanan yazarlar olsa da bu, yaygın bir durum olmayıp üslûp özelliğidir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Özbek Türkçesi, birleşim değeri, olumsuz fiiller, katılan

ABSTRACT

Valency may be defined as the potential that a word possesses for combining with other words both syntactically and semantically. Valency is one of the actual subjects of the linguistics. As valency has been investigated from the perspective of verb before, the studies generally have focused on this lexical category. The affirmation and negation status of the verbs have been taken as important category in Uzbek Turkish. Generally, it is known that, the verbs are used in positive and also negative forms. There are some exceptions, which are not following these rules in Uzbek Turkish. In this article, the verbs which are generally in negative forms such as *ärimåq* "evacuate, finish", *xuşlämåq "to like", indämåq* "tell something, give voice", *sädå çıqmåq* "to hear voice", *mensimåq* "to consider (someone/something) important, take attention", *pisänd qılmåq* "to consider (someone/something) important, take attention", *oñmåq* "to be good, to improve", *yålçimåq* "to be provided / fulfilled in sufficient" and *yolätmåq* "get them closer" have been evaluated from the perspective of their valencies. These verbs used in negative forms have got one or two valencies. Besides of these, there is a trivalent verb, which is being used in negative form also. Some of the verbs used in negative forms require one participant; some of them require two participants to complete their meanings. One of them requires three participants to complete their meaning. There are some synonymous verbs that are used in negative forms also. The synonymous verbs *indämåq*, *sädå çıqmåq* and *mensimåq*, *pisänd qılmåq* have got same valencies. There are some authors who are using *indämåq* and *sädå çıqmåq* in positive form although they are used normally in negative form, this is not common case, but it is stylistic pecularity.

KEY WORDS

Uzbek Turkish, valency, negative verbs, participant

1. Giriş

Dilin yapı taşlarından sayılan sözcükler, tek başına bir iletişim aracı da düşünme aracı da olamazlar. Sözcüklerin nesne ve olayları adlandırma özelliği, konuşma sürecinde, kullanımda gerçekleşmektedir. Bu sebeple de sözcüğün konuşma cereyanında kullanılması, başka sözcüklerle birlikte gelmesi dil bilimin temel sorunlarından biri olarak değerlendirilmelidir (Koçkartayev 1973: 34).

Konuşma dilimiz ne olursa olsun fiziksel dünyayı algılamamızın tanımlarını oluşturan kavramsal çerçeve içerisinde, yalnızca uzun ya da kısa ilişkiler durumunu değil, aynı zamanda olay, süreç ve hareketlerin durumunu da tanımlarız. Statik durum (ilişkiler durumu) zaman süreci boyunca homojen, devamlı ve değiştirilemez olan olaydan ziyade varlığın tasavvur edildiği durumdur. Dinamik durum ise olan, ortaya çıkan, yer alan durumdur. Homojen ve sürekli olmak zorunda değildir. Ancak geçici etkilere sahip olabilir ve daha da önemlisi "işi yapan" (agent)in kontrolünde ve kontrolü dışında olabilir. Dinamik durum, zaman içine yayılırsa, süreç olmaya başlar.

Durum zincirini, canlı varlık "X"'in istek veya sorumluluk bilinci içinde bir olayı ortaya çıkarmak veya bir süreci başlatmak için kendi gücünü ve enerjisini kullanması olarak; olay ve süreç zincirini de içinde "işi gerçekleştirme" (agency)nin bulunduğu "X"in veya başka bir varlığın yerinde ve fiziksel durumunda değişikliğe yol açan olgular zinciri olarak düşünebiliriz (Lyons 1977:483).

Sentaktik ve semantik anlamda diğer sözcüklerle bağlanma özelliği ve potansiyeli olarak tanımlanan birleşim değeri (valency) terimi, kimyadan alınmıştır ve dil yapısıyla ilginç bir paralellik göstermiştir (Leech:1981:197, Crystal 1997:407).

Birleşim değeri sorunu, dil bilimin önemli güncel sorunlarından biri olmuştur. Bu sorunun önemi ve güncelliği, birleşim değeri kavramının leksikal birliklerin sentaktik ve semantik özelliklerini, birbiriyle ilgilendirerek araştırmaya imkân vermesindendir (Koçkartayev 1980: 17).

Birleşim değeri kavramı, fonksiyonel veya dinamik söz dizimi teorisi ile ilgili olarak ortaya çıkmıştır. Fonksiyonel (dinamik) söz dizimi, kategoriyal (statik) söz dizimiyle karşılaştırılmıştır. Bu düşünce, Fransız dil bilimci Lucien Tesniére tarafından ortaya atılmıştır. Birleşim değeri, sadece sentaktik bir kavram değil, semantik gramatik bir kavramdır. Birleşim değeri teorisi, belirli sözcüğün kaç sözcüğü kendine çekebileceği araştırması sırasında şekillenmiş, ilk önceleri temel sözcük olarak fiiller incelenmiştir. Bu sebeple fiil yoluyla ifade edilen hareketi gerçekleştiren, fiille birleşen sözcük olarak kabul edilmiştir. Fiille birleşen sözcükler, Tesniére tarafından *aktantlar* "katılanlar" terimiyle ifade edilmiştir. Katılanlar denildiğinde sadece canlılar değil, cansız nesneler de dikkate alınmıştır. Tesniére göre *Alfred Şarl'a kitap verdi* cümlesinde üç katılan vardır. *Alfred, Şarl* ve *kitap*. Bu sebeple *ver-* fiili 3 birleşim değerine sahiptir. Semantik açıdan birinci katılan, fiilde ifade edilen hareketi gerçekleştirendir. Dil bilimde buna işi yapan (agens- agent) birleşim değeri denir. Bu, geleneksel dil bilimde özne kavramına yakındır. Fiilde ifade edilen hareketin etkisinde kalan, ikinci katılan, fiilde ifade edilen hareketin yöneldiği nesne üçüncü katılandır (Koçkartayev 1977:71-74).

Yukarıda Koçkartayev'in Tesniére'in verdiği örnek üzerinden *ver-* fiili için ifade ettiği birleşim değeri, fiillere göre değişiklik göstermektedir. *Aydin mäktäbgä bårdi* cümlesinde *bår-* fiili iki birleşim değerine sahiptir. Hareketi gerçekleştiren katılan *Aydın* ve hareketin yöneldiği yeri gösteren *mekteb*.

L. Johanson, "The Structure of Turkic" adlı çalışmasında Türkiye Türkçesinde ve Türk lehçelerinde yüklemin, yüklem ve tümleç arasındaki sentaktik ilişkileri belirleyen özel katılım biçimleriyle genişletilebileceğini ifade ederek bu ilişkilerin son ek ve edatlarla işaretlendiğini belirtmiştir. Johanson da *actant* (katılan) terimini kullanarak, katılanları, birinci katılanlar (first actants), ikinci katılanlar (second actants) ve üçüncü katılanlar (third actants) olmak üzere gruplamıştır. Birinci katılanın

genellikle (her zaman değil) nesnenin anlaşılması için gerekli olan ve hareketin kaynağı olan *agent* (işi yapan) olduğunu ifade eder. İkinci katılanların ise genellikle hareketten etkilenen hedef olduğunu ve geçişli fiillerde belirtili nesne ve genellikle "etkilenenler" (patients), geçişsiz fiillerde ise edatlar ve durum zarfları vasıtasıyla tümleç olarak anlaşıldığını belirtir. Üçüncü katılanları ise yönelme hâlindeki dolaylı tümleç olduğunu belirterek "alıcı" (recipient) olarak adlandırır. Üçüncü katılanın aynı zamanda diğer hâllerde (örneğin çıkma hâlinde) olabileceğini gösterir (1998:52-54).

Halliday, katılanlar için (participant) terimini kullanmıştır. Katılanlar doğrudan sürecin içinde yer alırlar ve gramatik olarak bu ögeler, genellikle bağlaçsız olarak doğrudan fiille bağlanırlar diyerek sürecin tipine göre bu katılanların adlarını vermiştir. Hareketi, olayı gerçekleştirenleri, yapan (actor), hedef (goal) olarak adlandırmıştır. Bunların dışında katılan rolünde faydalanan (benificiary) da verilmiştir. İşi yapan, mantıksal öznedir, hedef, mantıksal nesne, faydalanan mantıksal dolaylı tümleçtir. Cümlede katılandan başka tümleyen de tanımlayan Halliday, tümleyeni İngilizce için boyut, yer, zaman, tarz ve sebep olarak vermiştir (1985:132, 134, 137).

Koçkartayev, Tesniére'in cümleyi küçük bir drama benzetmesi fikrine (:her bir dram belirli bir süreci, bu sürece katılan şahısları ve bu sürecin gerçekleştiği durumu içerir) dayanarak cümlenin belirli bir süreci, bu sürece katılanları ve bu sürecin gerçekleştiği durumu içerdiğini belirtir (1977:72).

Halliday, *Functional Grammar* adlı eserinde süreç (process), katılan (participant) ve durum (circumstance) başlığı altında benzer bir açıklamaya yer vermiştir. Halliday, dilin temel özelliğinin çevrede olup bitenlerle ilgili tecrübelerimizin izahı için realitenin mental görüntüsünü oluşturmaya imkân verdiğini belirtir. Realite kavramı, olup bitenler, vakalar, olayları ve olanları içerir. Olup bitenler, dilin semantik sisteminde sınıflandırılır. Halliday'a göre sürecin temel semantik yapısı üç bileşene (compenant) sahiptir. 1. sürecin kendisi, 2. sürece katılan, 3. süreçle ilgili durumlar. Bunlar olup bitenlerle ilgili tecrübelerimizi izah etmek için ilgi kurmayı sağlar. Birds are flying in the sky cümlesinde *flying*, "süreç", *birds* "katılan" ve *in the sky* "tümleyen"dir (1985:101-102).

İristay Koçkartayev, birleşim değeri (Koçkartayev valentlik terimini kullanmıştır) ile ilgili yaptığı çalışmalarda sözcüklerin birleşim değeri üzerinde ayrıntılı olarak durmuştur. Bu çalışmalarda sözcüklerin bir araya gelme kuralları sonucu oluşan söz birikmesi "kelime grubu" ve söz birleşim değeri (söz valentligi) kavramını karşılaştırmış, kelime grubunun gramatik (sentaktik) bir olayken, birleşme değerinin leksik-semantik bir durum olduğunu vurgulamıştır (Koçkartayev 1973, 1974,1977, 1980).

Sadece fiillerin değil, aynı zamanda diğer sözcük türlerinin de birleşim değeri

olduğunu belirten Leech, benzer anlama gelen ve sıfat olan *happy* ve *glad* sözcüklerini karşılaştırmıştır. *Happy* sözcüğünün anlamını tamamlayabilmek için bir bileşene (compenant), *glad* sözcüğünün ise iki bileşene ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. "Glad"ın "hissin kaynağı veya nesnesi üzerine odaklanan bir duyguyu" temsil ederken "happy'nin basit "odaksız duygu" anlamına geldiğini vurgulamıştır (1981:199).

Sözlerin bir araya gelmesindeki "seçim" prensibi sadece fiil ve ad birleşmesinde değil, ad+ad, sıfat+ad ve zarf+fiil birliklerinde de söz konusudur. Örneğin *ezmä* "geveze" ve *kämgäp* "az konuşan' sözcükleri *yigit* sözüyle birleşmektedir: *Ezmä yigit* "geveze yiğit", *kämgäp yigit* "az konuşan yiğit". Ancak bu iki sözcük, *tåş* sözcüğüyle birleşmez: *ezmä tåş (?), kämgäp tåş (?).* Bunun sebebi *ezmä, kämgäp* ve *yigit* sözcüklerinin anlamında "şahıs" bileşeni (komponent) olmasıdır. Bu bileşen, *ezmä* ve *kämgäp* sözcüklerinin *yigit* sözüyle birleşmesinde semantik temel rolünü oynamaktadır (Koçkartayev 1980: 19).

Leech'e göre birden çok anlamı olan sözcüklerin doğru anlamını ifade edebilmek için cümlenin anlamını zihinsel sözlüğümüzde ifade edebilir ve belirleyebiliriz. Leech, bir dildeki bütün kelimeleri yalnızca liste olarak değil, aynı zamanda zaman, tekil çoğul ve sentaktik bilgileri içeren, hatta sözcüklerin birleştirilebilirliğini sağlayan bilgi olarak düşünebileceğimiz bir sözlük önermektedir. Böyle bir sözlük, birbirinden bağımsız anlamları sunmakla kalmaz, semantik ve sentaktik açıdan sözcükleri başka sözcüklerle birleştirilebilirlik açısından belirler. Leech, *say* ve *speak* fiillerini örnek alarak şöyle bir şema çizer (1981:198):

	Morfolojik özellikler: (p)		say	
I	Sentaktik özellikler (q)		V +	nesne
	Semantik özellikler (r)		say	b

Morfolojik özellikler: (p)		speak	
Sentaktik özellikler (q)	özne	+V	
Semantik özellikler (r)	a	speak	Ø

Söylemek (say) ve konuşmak (speak) fiilleri, aynı temel anlamı ifade etmesine rağmen birleşim değeri açısından farklıdır. Bu, yukarıdaki şemada kesik çizgilerle belirtilmiş ve birleşim değeri kutusu (valency 'slots') olarak adlandırılmıştır. Say, özne ve nesne gerektirdiği için iki birleşim değerine, speak ise nesnesi olmadığı için tek birleşim değerine sahiptir Say, anlamını tamamlamak için iki ögeye (özne ve nesne), speak ise tek ögeye (sadece özne) ihtiyaç duyar (1981:198).

Leech'e göre bir fiilin birleşim değeri (valency) olarak adlandırılan şeyi, o fiilin anlamını tamamlayabilmek için gerekli olan sentaktik kutuların tipi ve sayısıdır. Say ve speak örnekleri oldukça basit olmasına rağmen sentaktik birleşim değeri (valency) teriminin semantik birleşim değerinden (valency) bağımsız olduğunu gösterir (1981:198-199).

Leech, diğer sözcükler gibi fiillerin de farklı anlamlara gelebileceğini hatırlatmış ve aynı fiilin bu anlamlarının farklı birleşim değerlerine sahip olabileceğini belirtmiştir. Adların birleşim değeri açısından ayrı bir kategori olduğunu doğal türleri belirten bazı adların tek birleşim değeri (univalent) olduğunu, bunun tersine *father* 'baba' *employee* 'memur, işçi' gibi adların iki birleşim değeri (bivalent) olduğunu ifade etmiştir (1981: 199).

Genellikle fiille birleşen sözcüklerin, terimler farklı da olsa dilciler tarafından katılan (aktant, actant, participant) olarak adlandırıldığı görülür. Johanson, Tesniére ve Koçkartayev katılanları birinci katılan, ikinci katılan ve üçüncü katılan olarak sıralarken Halliday, sürecin türüne göre bu katılanları adlandırmıştır.

Johanson'un yaptığı açıklamalar ve verdiği örneklerden Türkiye Türkçesi ve Türk lehçeleri için hareketi gerçekleştirenin birinci katılan, belirtme hâli ekini alan adların, hareketin etkisinde kalan ikinci katılan, yönelme ve çıkma hâli ekini alan adların üçüncü katılan olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacak olan Özbek Türkçesinde olumsuz yapıda kullanılan fiillerle birlikte gelen sözcükler de bu kurala uymaktadır.

2. Özbek Türkçesinde olumsuz şekilde kullanılan fiiller

Fiillerde olumluluk ve olumsuzluk, Özbek Türkçesi gramerlerinmde bir kategori olarak ele alınmış ve olumluluk *bolişlilik*, olumsuzluk ise *bolişsizlik* terimiyle verilmiştir. Olumluluk ve olumsuzluk fiil türünün kendine özgü özelliklerinden biridir. Hareketin ifadesi olan fiillerin kategorik olarak belirli ek ve yapılarla olumsuz yapılması, her fiilin olumlu şeklinin de bulunması gerektiği sonucuna götürmektedir. Her fiilin hem olumlu hem de olumsuz şekillerinin bulunması gerçeği, fiillerin çoğu için geçerli ise de bu kuralın dışına çıkan ve istisna oluşturan fiiller de vardır. Bu çalışmada Özbek Türkçesinde genellikle olumsuz yapıda kullanılan *ärimåq* "boşalmak, gitmek, bitmek", *xuşlämåq* "hoşuna gitmek", *indämåq* "sesini çıkarmak, bir şey demek", *sädå çıqmåq* "ses çıkmak", *mensimåq* "önemsemek, dikkat etmek", *pisänd qılmåq* "önemsemek, dikkat etmek", *oñmåq* "iyi olmak, gelişmek", *yålçimåq* "yeterli derecede bir şey sağlanmak, kanmak" ve *yolätmåq* "yaklaştırmak" fiilleri birleşim değerleri açısından ele alınacaktır. Bu çalışma, bu fiiller esasında birleşim değeri açısından bir inceleme denemesidir. Toplanan malzeme esasında bu fiillerin anlamlarını tamamlayabilmesi için gerekli katılanlar tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu

fiiller, çalışmada alfabetik sırayla verilmiştir. Ancak, eş anlamlı olan fiiller, arka arkaya verilmeye çalışılmıştır.

2.1. Ärimåq

Bu fiil, yalın hâldeki isimlerle kullanıldığında "boşalmak, gitmek, bitmek" anlamına gelir ve olumlu ve olumsuz olarak kullanılabilir. *Fälåkät* ***äridi***. "Felaket bitti."

> Mäşärif äkä ançä tüzälib, tänidägi därd **ärigän** bolgäni bilän dilidägi därd **ärimägän** edi (Me'rufov 1981: 53).
>
> "Meşerif Ağabey epeyce düzelip onun vücudundaki dert gitse de gönlündeki dert gitmemişti."

Yalın hâldeki adla birlikte kullanılan bu olumlu fiil, hareketi gerçekleştiren katılanı olan tek birleşim değerine sahiptir. Yukarıdaki örneklerde geçen *därd*, gitmek, bitmek sürecini gerçekleştiren katılandır.

Ancak, *ärimåq* fiili çıkma hâli eki alan adlarla kullanıldığında genellikle olumsuz şekliyle kullanılır. Bu fiil "şahıs" ve "nesne" bileşenine sahip olduğu için hem şahsı hem de nesneyi bildiren adlarla gelebilir. Birleşim değeri bakımından süreci gerçekleştiren katılan, sürecin kaynağını gösteren nesneyi ifade eden katılan olmak üzere iki birleşim değerine sahip bir fiildir.

Ärimåq fiilinin olumsuz şeklinin anlamını tamamlayabilmesi için fiilde ifade edilen sürecin kaynağını gösteren katılan ve süreci gerçekleştiren katılan olmak üzere iki katılana ihtiyacı vardır.

> Üyimizdän ådäm **ärimäydi** (Haşimov 1989: 110).
>
> "Evimizden misafir eksik olmuyor."

Yukarıdaki cümlede *ådäm,* eksik olmak, bitmek sürecini gerçekleştiren birinci katılan, *üyimizdän,* sürecin kaynağını gösteren ikinci katılandır.

> Färidä özini åqımgä qoyib berib köyläklär tikdirär, båşqa här xıl mäydä-çüydä zärurätlär bilän şuγullänär, lekin köñliniñ bir çekkäsi xıcålätdän kirdän **ärimäsdi** (Kadirov 1979: 395).
>
> "Feride, kendini akıma bırakıp elbiseler diktirir, başka ufak tefek zorunluluklar ile ilgilenir, ama gönlünün bir tarafı utançtan, pislikten boşalmazdı."

Bu cümlede *Färidäniñ köñliniñ bir çäkkäsi,* süreci gerçekleştiren birinci katılan, *xıcålätdän* sürecin kaynağını gösteren ikinci katılandır.

Ärimåq fiilinin olumsuz şekli, tasvirî fiillerle birlikte gelebilir.

> Säidä... qolidä qåγåz käpäläkdäy uçib, häli u eşikkä kirib çıqadimi- båşidän xayål **ärimäy qoydi** (Abdulla Kahhar 1988: 51).
>
> "Seide... elinde kâğıt uçup daha o kapıya girip çıkacak mı, başından hayal

eksik olmuyor."

Bu örnekte *xayål,* süreci gerçekleştiren birinci katılan, *Säidäniñ båşidän,* sürecin kaynağını gösteren ikinci katılandır.

Ärimåq fiilinden yapılan sıfat fiil de olumsuz şeklinden yapılmıştır.

Häli közidän **uyqu ärimägän** traktorçi – on yetti – on säkkiz yåşlärdägi yigit yelkäsigä yåpib ålgän fufaykasıgä mähkämråq orändi-dä, hävågä qarädi (Me'rufov 1981:53).

"Henüz gözünden uyku gitmemiş olan on yedi on sekiz yaşlarındaki traktörcü genç, omzuna örttüğü kabanına sıkıca sarındı ve havaya baktı."

2.2. Xuşlämåq

Xuşlämåq "Hoşuna gitmek" anlamındadır. Bu fiil de genellikle olumsuz şekilde kullanılan fiiller arasında yer almaktadır. *Xuşlämåq*, belirtme hâlindeki ad ve zamirlerle birlikte gelmektedir.

Halliday, süreçten etkilenen nesne ya da şahsı bildiren adları doğrudan katılanlar olarak adlandırmış, bunun için *goal* "hedef" ve *patient* "etkilenen" terimini kullanırken, Lyons ve Johanson, *patient* terimini kullanmışlardır (Leech 1985: 103, Lyons 1977:491, Johanson 53)

Bu fiilin ifade ettiği süreci gerçekleştiren katılan ve süreçten etkilenen katılanı olmak üzere iki birleşim değeri vardır. Bir başka deyişle mental bir süreci bildiren *xuşlämåq* fiilinin anlamını tamamlayabilmesi için ifade ettiği süreci gerçekleştiren ve bu süreçten etkilenen olmak üzere iki katılana gerek vardır.

Kümüş åpäm häm şu yerdä edilär. Laγmånni unçä **xuşlämäs ekänlär** şekilli, yaxşi yemädilär (Kadiriy 1994:340).

"Kümüş Ablam da buradaydılar. Lagman[1]ı o kadar sevmiyorlar herhâlde iyi yemediler."

Yukarıdaki örnekte *Kümüş åpäm,* süreci gerçekleştiren birinci katılan, *laγmånni* ise süreçten etkilenen ikinci katılandır.

Kelgän künimdän Marγılåniñizni **xuşlämäy** båşlägän edim (Kadiriy 1994: 10).

"Geldiğim günden Margılan'ınızı beğenmemiştim."

Yukarıdaki örnekte *men,* süreci gerçekleştiren birinci katılan, *Marγılåniñizni* ise süreçten etkilenen ikinci katılandır.

2.3. İndämåq

Sükûneti bildiren fiillerden olan ve "ses çıkarmak, bir şey demek" anlamını taşıyan bu

[1] Özbek millî yemeklerinden birinin adı.

fiil, sadece olumsuz olarak kullanılmaktadır.

Bu fiil, *indämåq* sürecini gerçekleştiren katılanı ifade eden yalın hâldeki ad ve zamirlerle birlikte kullanılır. Yani fiilin anlamını tamamlayabilmesi için süreci gerçekleştiren katılana ihtiyacı vardır.

> Säidiy **indämädi.** Uniñ vucudigä älläqandäy zähär tarqaldi (Kahhar 1987: 203).
>
> "Seidiy, sesini çıkarmadı. Onun vücuduna belirsiz bir zehir dağıldı."

Bu cümlede *Seidiy,* süreci gerçekleştiren katılandır.

İndämåq fiili, Özbek Türkçesinde süreci gerçekleştiren katılanın sûkut durumunu genel olarak bildirdiği için çeşitli tasvirî fiillerle kullanılabilir (Koçkartayev 1977:151).

> U gäpdä ontä erkäkni qåçirädi. Şuniñ üçün häm **indämäy qoyä qåldi** (Seid Ahmed 1996. 167).
>
> "O, sözüyle on erkeği kaçırır. Bu sebeple de sesini çıkarmadı."

Bu cümlede *o*, süreci gerçekleştiren katılandır.

Fiildeki olumluluk, fiili olumlu şekilde kullanarak ya da iki olumsuz yapı ile ifade edilebilir. Hatta ikinci yolla ifade edilen olumlu yapı, daha da vurgulu olur. Bu özellikten Özbek Türkçesinde de sık sık yararlanıldığı görülür. Hem olumlu hem de olumsuz şekliyle kullanılan fiillerde bu durum bir seçime bağlıyken sadece olumsuz şekliyle kullanılan *indämåq* fiilinde bu durum biraz zorunluluktur. Yani *indämåq* filinin olumlu (indädi) şekliyle kullanılması yapısal olarak mümkün olmadığından anlamsal olarak iki olumsuz yapı yardımıyla olumluluk sağlanmış olur. Bu durumda da bu fiil, anlamını tamamlayabilmek için, süreci gerçekleştiren katılana ihtiyaç duyar.

> Håci xålä **indämädi emäs**, båşdä yıγlädi, sıqtädi, qarşilik qılgän päytläri häm boldi (İsmailiy 1995: 320).
>
> "Hacı teyze, sesini çıkarmadı değil (çıkardı), ağladı, sızladı, karşı çıktığı zamanlar da oldu."

Bu cümlede *Håci xålä,* süreci gerçekleştiren katılandır.

> Ämmå Ɣulåmcån cåyidän cilmädi, boynini håm qılib **indämäy qålmädi** (İsmailiy 1995: 40).
>
> "Ama Gulamcan, yerinden oynamadı, boynunu eğip sesini çıkarmadan durmadı (sesini çıkardı)."

Bu cümlede *Gulåmcån,* süreci gerçekleştiren katılandır.

Koçkartayev, sözcüklerin birlikte gelmelerinde, birleşim değerinin gerçekleşmesinde belirli bir iç kanun olduğunu, eğer bir araya gelen sözcüklerin anlamlarında benzer bileşen varsa, bu sözcüklerin semantik açıdan uygun olduğunu, anlamlarında benzer bileşen yoksa semantik uyumun olmadığını belirtmektedir (1980: 19).

İndämåq fiilinin olumsuz şekli, "şahıs" bileşenine sahip olan sözcüklerle gelebilmektedir. Bu fiilden yapılan sıfat fiil, zarf fiil, sıfat ve adın birlikte kullanıldığı sözcüklerin, aşağıda verilen örneklerde bu kurala uyduğu görülür.

Båyädän beri **indämäy ketäyåtgän** Kimsän äkäm birdän cånlänib ketdi (Haşimov 1989: 94).

"Deminden beri sessiz yürüyen Kimsen Ağabeyim, birden canlandı."

Kimsän äkäm birpäs qaräb turdi –dä **indämäy** çıqıb ketdi (Haşimov 1989: 56).

"Kimsen Ağabeyim, bir süre baktı ve sesini çıkarmadan çıkıp gitti."

İndämåq fiilinin olumsuz şeklinden isim ve sıfat yapıldığı görülür: ***indämäs*** "sessiz", ***indämäs*** *ådäm* gibi.

İndämåq fiilinin olumlu olarak kullanılmadığı yukarıda belirtilmişti. Ancak, Abdulla Kahhar'ın "Yengi Yer" adlı tiyatro eserinde olumlu olarak kullanıldığı görülür. Bu durum, bir üslûp özelliği olarak düşünülebilir ve istinaî bir durumdur.

(Hämrå Buvı) Nimä deymän? Mendän kiçik bolsä häm här qaläy, erkäk, ***indämädim****. (Xålniså) (İşånmäy)* ***İndägändirsiz*** *(Abdulla Kahhar 1957: 292).*

"(Hemra Nine) Ne diyeyim? Benden küçük olsa da erkek, sesimi çıkarmadım. (Halnisa) (İnanmayıp) Sesinizi çıkarmışsınızdır."

Bu cümlede *men* (:Hemra Nine), süreci gerçekleştiren katılandır.

Burada yazar, olumluluğu *indämäy qålmägändirsiz* gibi bir yapıyla da verebilirdi. Ancak *indägändirsiz* cümlesinde biraz şüphe olduğundan "sesinizi çıkarmadan durmamışsınızdır" (kesin sesinizi çıkarmışsınızdır) anlamını taşıyan yukarıdaki yapı, bu duruma uygun düşmeyebilirdi.

2.4. sädå çıqmåq

İndämåq fiilinin eş anlamlısı sayılan ve genellikle olumlu olarak kullanılmayan **sädå çıqmåq** fiili de sükût fiili olarak değerlendirilmektedir (Koçkartayev 1977: 151).

Bu fiil de *indämåq* fiilinde olduğu gibi "şahıs" bileşenine sahip oluğu için şahıs adlarını bildiren çıkma hâli ekini alan adlarla ve zamirlerle gelmektedir. Dolayısıyla da birleşim değeri açısından tek katılana ihtiyacı olan bir fiildir. Bu fiilin olumsuz şeklinin anlamını tamamlayabilmesi için ses çıkarmama sürecinin kaynaklandığı şahsı gösteren katılana gerek vardır.

Çåy mähäli heç kimdän **sädå çıqmädi** (Koçkartayev 1977: 152).

"Çay vakti hiç kimseden ses çıkmadı."

Bu cümlede *heç kimdän*, sädå çıqmåq sürecinin kaynaklandığı şahsı bildiren katılandır. *Sädå çıqmåq* fiili, anlatımı kuvvetlendirmek için Abdulla Kahhar tarafından olumlu olarak kullanılmıştır. Bu yaygın bir durum değildir.

Hämmämiz otiribmiz, qani biråntämizdän **sädå çıqsä!** (Koçkartayev 1977: 152).

"Hepimiz oturuyoruz, keşke birimizden ses çıksa!"

Bu cümlede *biråntämizdän*, sädå çıqmåq sürecinin kaynaklandığı şahsı bildiren katılandır.

2.5. Mensimåq

"Önemsemek, dikkat etmek" anlamındaki bu fiil, şahıs bileşeni olduğu için süreci gerçekleştiren şahsı bildiren sözcüklerle kullanılır. Bu fiil, geçişli bir fiil olduğu için belirtme hâli ekini alan adlarla ve zamirlerle gelir. Birleşim değeri açısından *mensimåq* sürecini gerçekleştiren katılan ve sürecin etkisinde kalan katılan olmak üzere iki birleşim değerine sahiptir. Mensi- fiili, hiçbir şekilde olumlu şekilde kullanılmaz.

Bu fiilin olumsuz şeklinin anlamını tamamlayabilmesi için önemsememek sürecini gerçekleştiren şahsı gösteren katılana ve sürecin etkisinde kalan katılana gerek vardır.

Sen negä heç kimni **mensimäysän?**

"Sen niçin hiç kimseyi önemsemiyorsun?

Yukarıdaki cümlede *sen,* süreci gerçekleştiren birinci katılan, *heç kimni,* sürecin etkisinde kalan ikinci katılandır.

Håkimlär åldidä tiliniñ uzun bolgänigä tolä işångän ellikbåşi fuqaråni sirä **mensimäydi** (Me'rufov 1981: 459).

"Hakimler karşısında dilinin uzun olduğuna tamamen inanan Ellikbaşı, halkı hiç önemsemiyor."

Yukarıdaki cümlede E*llikbåşi,* süreci gerçekleştiren birinci katılan, *fuqaråni,* sürecin etkisinde kalan ikinci katılandır.

Bu fiilden yapılan soyut isim de olumsuz şeklinden yapılmıştır.

Tåntibåyväççä här säfär "çolåq", deb qıççırär ekän, Yolçigä qattıq tä'sir qılär edi: häzil emäs, **mensimäslik** bu", der edi içidä (Aybek 1980: 63).

"Tantıbay her sefer "çolaq" diye bağırırken Yolçi'ya çok etki ederdi. Şaka değil, önemsememezlik bu" derdi içinden."

2.6. Pisänd qılmåq

Mensimåq fiiliyle aynı anlama gelen bu fiil, süreci gerçekleştiren katılan, süreçten etkilenen katılan olmak üzere iki birleşim değerine sahiptir. Bir başka deyişle, anlamını tamamlayabilmek için iki katılana ihtiyaç vardır.Geçişli bir fiil olduğu için belirtme hâli ekini alan ad ve zamirlerle birlikte kullanılır.

Men unaqa mähälliy ähämiyätgä egä bolgän läblärni **pisänd qılmäy qoygänmän** (Seid Ahmed 1995a: 164).

"Ben, öyle mahallî öneme sahip olan dudakları önemsememeye başladım."

Yukarıdaki cümlede *men,* süreci gerçekleştiren birinci katılan, *mähälliy ähämiyätgä egä bolgän läblärni* sürecin etkisinde kalan ikinci katılandır.

Åq üydä"gilär mähällädä bolädigän toy –märåsimdä qatnäşmäydilär. Xånimlär esä qalanγı-qasanγı qoşnilärni **näzär-pisänd qılmäydilär** (Seid Ahmed 1995b: 202).

""Beyaz saray"dakiler mahallede olan düğün derneğe katılmıyorlar. Hanımefendiler ise sıradan komşuları önemsemiyorlar."

Yukarıdaki cümlede *Xånimlär,* süreci gerçekleştiren katılan, *qalanγı-qasanγı qoşnilärni* sürecin etkisinde kalan katılandır.

2.7. Oñmåq

"İyi olmak, gelişmek" anlamındaki bu fiil, sadece olumsuz olarak kullanılan bir fiildir. *oñmåq* sürecini gerçekleştiren katılanı olan bir başka deyişle anlamını tamamlayabilmek için tek katılana ihtiyaç duyan bir fiildir.

Äybini yäşirgän **oñmäs** (Atasözü). "Suçunu saklayan onmaz."

Yukarıdaki cümlede *äybini yäşirgän,* oñmåq sürecini gerçekleştiren katılandır.

Åqpädär **oñmäs**. "Evlâtlıktan reddedilen onmaz."

Yukarıdaki cümlede *åqpädär,* oñmåq sürecini gerçekleştiren katılandır.

Oñmåq fiilinden yapılan isim de olumsuz şeklinden yapılmıştır.

Oñmägänniñ iti oγri ketgändän soñ hürär(Atasözü). "Onmayanın iti, hırsız gittikten sonra ürür."

Oñmägänniñ oqı qıyä ketär (Atasözü). "Onmayanın oku, eğri gider."

2.8. Yålçimåq

"Yeterli derecede bir şey sağlanmak, kanmak" anlamındaki *yålçimåq* fiili de genellikle olumsuz yapıda veya olumsuz cümlede kullanılır. *Yålçimåq* anlamına göre çıkma ve yönelme hâlindeki adlarla birlikte kullanılmaktadır. Bu fiilin hareketi gerçekleştiren şahıs katılanı ve bu hareketin yöneldiği şahıs / nesne katılanı olmak üzere iki birleşim değeri vardır. Bu fiilin doğrudan olumsuzluk eki aldığı şekil, yönelme ve çıkma hâlindeki adlarla birlikte gelir ve "memnun olmama" anlamını bildirir.

Yålçimåq fiilinin olumsuz şeklinin anlamını tamamlayabilmesi için hareketi gerçekleştiren ve hareketin yöneldiği şahıs / nesneyi bildiren katılan gerekmektedir.

Şåşgän qız ergä **yålçimäs** (Atasözü). "Acele eden kız, kocadan memnun

olmaz."

Yukarıdaki cümlede *şåşgän qız,* hareketi gerçekleştiren birinci katılan, *ergä,* hareketin yöneldiği şahsı bildiren ikinci katılandır.

Bözçi belbåqqa **yålçimäs** (Atasözü). "Bezci, bel bağına doymaz."

Yukarıdaki cümlede *bözçi,* hareketi gerçekleştiren birinci katılan, *belbåqqa,* hareketin yöneldiği nesneyi bildiren ikinci katılandır.

Bu fiil, zarf fiil olarak kullanıldığında da olumsuz cümlelerde gelir.

İçkärigä kirib yåtiñ, piçä däm åliñ, üç kün boldi **yålçib uxlägäniñiz yoq** (Me'rufov 1981:256).

"İçeriye girip yatın, biraz dinlenin, ün gündür doya doya uyumadınız."

Yålçimåq fiilinin ettirgen çatı eki almış şekli *yålçitmåq* da olumsuz şekilde kullanılır ya da zarf fiil olarak kullanıldığında olumsuz cümlelerde gelir.

Åltitä åtni pärväriş qılgänigä bir iş küni yåzilädiyu şu ärzimäs yumuşniyäm **yålçitmäydi** (Haşimov 1989:240).

"Altı tane ata baktığı için bir iş günü rahat ediyor ama bu önemsiz işi bile memnun edecek şekilde yapmıyor."

Yukarıdaki cümlede o, *yålçitmåq* hareketini gerçekleştiren birinci katılan, *yumuşni,* hareketin etkisinde kalan ikinci katılandır.

- Rahmånali degän bir åşnäm bår edi. Özi ümridä birår cåydä **yålçitib işlämägän**. Ämmå här åydä bir märtä poçtaçi qırq ikki som yigirmä tiyin åpkelib berädi (Seid Ahmed 1995c: 34).

"- Rahmanali adında bir tanıdığım vardı. Kendisi ömründe bir yerde iyi çalışmamış. Ama her ay, postacı kırk iki som[2] yirmi tiyin[3] getirip veriyor."

2.9. Yolätmåq

"Yakın gelmek, yaklaşmak" anlamına gelen *yolämåq* fiilinin ettirgen çatı eki almış olan bu şekli, genellikle olumsuz olarak kullanılmaktadır. *Yolät*måq fiili hareketi gerçekleştiren katılan, hareketten etkilenen katılan ve hareketin yöneldiği yeri gösteren katılan olmak üzere üç birleşim değerine sahip bir fiildir. Bir başka deyişle bu fiilin anlamını tamamlayabilmesi için üç katılana gerek vardır.

Köprik yaqınigä heç kimni **yolätmä!**

"Köprünün yakınına hiç kimseyi yaklaştırma."

Yukarıdaki cümlede *sen,* hareketi gerçekleştiren katılan, *köprik yaqınigä,* hareketin yöneldiği yeri gösteren katılan ve *heç kimni,* hareketten etkilenen şahsı bildiren

[2] Özbekistan'ın para birimi.

[3] Özbekistan'ın en küçük para birimi.

katılandır.

> Ehtimål, Şåmuråd äkäm yånimdä bolgänidä zakunçidän qorqqan çåγdäyäm yaqınimgä **yolätmäsdim** (Haşimov 1989: 217).
>
> "Herhâlde, Şamurad ağabeyim (eşim) yanımda olsaydı, (Ömer) zakuncudan korksam da yakınıma yaklaştırmazdım."

3. Sonuç

Sonuç olarak sözcüklerin başka sözcüklerle birlikte kullanılma gücü ve değeri olan birleşim değeri, dil bilimde önemli sorunlardan biri olmuştur. Başlangıçta fiiller temel alınarak yapılan çalışmalar, daha sonra başka sözcük türlerinin de birleşim değeri açısından incelenebileceğini göstermiştir. Bir sözcüğün farklı anlamları farklı birleşim değerlerine sahip olabileceği gibi aynı ya da yakın anlama gelen eş anlamlı sözcükler de farklı birleşim değerine sahip olabilir.

Özbek Türkçesinde olumluluk ve olumsuzluk, fiillerde önemli bir kategori olarak gramerlerde ele alınmıştır. Her fiil genel olarak hem olumlu hem de olumsuz yapıda kullanılmaktadır. Bu kuralın dışına çıkan ve istisna oluşturan fiiller de vardır. Ä*rimåq* "boşalmak, gitmek, bitmek", *xuşlämåq* "hoşuna gitmek", *indämåq* "sesini çıkarmak, bir şey demek", *sädå çıqmåq* "ses çıkmak", *mensimåq* "önemsemek, dikkat etmek", *pisänd qılmåq* "önemsemek, dikkat etmek", *oñmåq* "iyi olmak, gelişmek", *yålçimåq* "yeterli derecede bir şey sağlanmak, kanmak" ve *yolätmåq* "yaklaştırmak" fiilleri, genel olarak olumsuz yapıda kullanılan fiillerdir. *İndämåq, sädå çıq*måq ve *oñmåq* bir, *ärim*åq, *xuşlä*måq, *mensimåq*, *pisänd qıl*måq ve *yålçi*måq iki, *yolät*måq üç birleşim değerine sahip fiillerdir. Bir başka deyişle bu fiillerin anlamlarını tamamlayabilmesi için yukarıda belirtilen sayıda katılana gerek vardır.

Transkripsiyon işaretleri:

å : Yuvarlak söyleyişe meyilli /a/ sesi.
ä : Açık /e/ sesi.
e : Kapalı /e/ sesi.
γ : Art damak /g/ sesi.
x : Gırtlak /h/ sesi.
q : Art damak /k/ sesi.
ñ: Nazal /n/ sesi

Kaynaklar

ABDULLA KAHHAR (1957) *Eserler 1- Yengi yer*. Taşkent: ÖzSSR Devlet Bediiy Edebiyat Neşriyatı.

Abdulla KAHHAR (1988) *Eserler 3- Sinçelek*. (YHz. Kibriye KAHHAROVA), Taşkent: Gafur Gulam Namidegi Edebiyat ve Sen'et Neşriyatı.

ABDURAHMANOV G.A., ŞAABDURAHMANOV Ş.Ş., HACIYEV A. (1975) *Özbek tili grammatikası I*. Taşkent: Özbekistan SSR "FEN" Neşriyatı.

AKSAN D. (1987) *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*. Ankara:Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

AKSAN D. (1998) *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları.

AYBEK (1980) *Kutlug kan*, Taşkent: Okıtuvçi.

CRYSTAL, D. (1997) *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford:Blackwell Publishers.

GODDARD, C. (1998) *Semantic Analysis*. Oxford, New York:Oxford University Press.

HALLİDAY M.A.K. (1985) *An Introduction to Functional Grammar.* London, New York, Melbourne, Auckland: Arnold

HAŞİMOV Ö. (1989) *İkki eşik aresi*. Taşkent: Gafur Gulam Namidegi Edebiyat ve Sen'et Neşriyatı.

İBRAHİMOVA F. (1977) Nutk fe'llerining ayrim sintaktik hususiyetleri. *Özbek tili ve edebiyatı*, 6, 35-39.

İSMAİLİY M. (1995) *Fergane tang atgünçe*. Taşkent: "Şark" Neşriyat-Matbaa.

JOHANSON L. (1998) The Structure of Turkic. *The Turkic Languages* (JOHANSON L., CSATÓ É. Eds.) içinde, ss. 30-67, London, New York: Routledge.

KADIRIY A., (1994) *Ötgen künler.* Taşkent:Gafur Gulam Namidegi Edebiyat ve Sen'et Neşriyatı.

KADIROV P. (1979) *Üç ildiz*. Taşkent:Gafur Gulam Namidegi Edebiyat ve Sen'et Neşriyatı.

KOÇKARTAYEV İ. (1973). Söz valentligi hakıde. *Özbek tili ve edebiyatı*, 3, 34-39.

KOÇKARTAYEV İ. (1974). Nutkıy de'vet fe'llerining semantik modeli hakıde. *Özbek tili ve edebiyatı*, 6, 46-50.

KOÇKARTAYEV İ. (1977) *Söz me'nası ve uning valentligi*.Taşkent:Özbekistan SSR "FEN" Neşriyatı.

KOÇKARTAYEV İ. (1980) Valentlik ve semantik maslaşuv. *Özbek tilşunasligi ve stilistikası meseleleri* 648 içinde (YHzlar. ŞAMAKSUDOV A.Ş., NASRİDİNOV F., KOÇKARTAYEV İ., TAŞALİYEV İ.), ss.17-21, Taşkent:Taşkent Devlet Universiteti.

KONONOV A. N. (1960) *Grammatika sovremennogo Uzbekskogo literaturnogo yazıka*. Moskva-Leningrad: İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR.

LEECH, G. (1981) *Semantics. The Study of Meaning*. England, USA, Canada: Penguin Books.

LYONS J. (1977). *Semantics II*. Cambridge, New York, New Rochella, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.

MA'RUFOV Z.M (Red) (1981) *Özbek tilining izahli lugati I-II.* Moskva: "Rus Tili" Neşriyatı.

MİRZAYEV T., SARIMSAKOV B., MUSAKULOV A. (1989) *Özbek Halk Makalleri*. Taşkent:Gafur Gulam Namidegi Edebiyat ve Sen'et Neşriyatı.

ÖZ A. (2004) Özbek Türkçesi edebî dilinde fiillerde olumsuzluk kategorisi. *Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler 8-10 Mayıs 2002*, ss. 49-56, Ankara:Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

PALMER, F.R. (2001) Semantik: Yeni Bir Anlambilim Projesi. (Çev. R. ERTÜRK), Ankara:Kitâbiyât.

SEİD AHMED (1995a) *Bir öpiçning behası- leb hakıde dastan.* Taşkent:Gafur Gulam Namidegi Edebiyat ve Sen'et Neşriyatı.

SEİD AHMED (1995b) *Bir öpiçnig bahası- Ak üy*. Taşkent:Gafur Gulam Namidegi Edebiyat ve Sen'et Neşriyatı.

SEİD AHMED (1995c) *Bir öpiçnig bahası- Taş*. Taşkent:Gafur Gulam Namidegi Edebiyat ve Sen'et Neşriyatı.

SEİD AHMED (1996) *Ufk*. Taşkent: "Şark" Neşriyat-Matbaa.

ŞAABDURAHMANOV Ş., ASKAROVA M., HACIYEV H., RESUOV İ., DANİYAROV H. (1980) *Hazirgi Özbek edebiy tili.* Taşkent: Okıtuvçi.

TURSUNOV U., MUHTAROV M., RAHMATULLAYEV Ş. (1992) *Hazirgi Özbek edebiy tili*. Taşkent: "Özbekistan" Neşriyatı.

VARDAR, B., GÜZ N., ÖZTOKAT E., SENEMOĞLU O., SÖZER E. (1988) *Açıklamalı Dilbilim Terimleri*

Sözlüğü. İstanbul- Ankara- İzmir: ABC Kitabevi.

WIERZBICKA A. (1992) Semantic Primitives and Semantic Field. *Frames, Fields and Contrasts New Essays in Semantic and Lexical Organization*, (LEHRER A., KİTTAY E., F. Eds.), ss. 209-229, New Jersey. Hove and London:Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

WIERZBICKA A. (1996) *Semantics*: Primes an Universal. Oxford. New York: Oxford University Press.

Aynur Öz Özcan

Yrd.Doç.Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü. Yoğunlaştığı araştırma alanı Özbek Türklerinin dili ve edebiyatıdır.

Adres: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü . 06100 Sıhhiye, Ankara . TÜRKİYE.

E-posta: ozaynur@humanity.ankara.edu.tr

Yazı bilgisi :

Alındığı tarih: 15 Kasım 2004

Düzeltme için gönderildiği tarih: 5 Ocak 2005

Düzeltmeden sonra kabul edildiği tarih: 2 Şubat 2005

E-yayın tarihi: 14 Mart 2005

Çıktı sayfa sayısı: 16

Kaynak sayısı: 34